

GRUDIA

Št. 5.

1925.

Leto II.

Poštnina plačana v gotovini.

Vsebina zvezka 5.

Fran Pogačnik: Kralj Matjaž. — Gustav Strniša: Limbar. — Ivan Dornik: Nejkova smrt. — N. Lenau-Ivan Albreht: Ana. — Miloš Štibler: V Macedonijo. — Rudyard Kipling-dr. Matej Šmalc: Od morja do morja. — Aristophanes-dr. Fran Bradač: Acharnjani. — Fran Trček: Potreba kmetijskega kredita in država. — M. Maleš: Tine Debeljak. (Lesorez.) — Pero Horn: Družinski mir — podlaga pri vzgoji otrok. — Jan Dec: Poljski kmet. — † Dr. Klement Jug: O človeški vesti. — RAZGLEDI: Organizacija. — Prosveta.

Celoletna naročnina „Grude“ je Din 30.—. Za dijake in vojake Din 20.—. V podrobni prodaji stane „Gruda“ Din 3.—. — Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izšle številke.

Uredništvo: Ljubljana, Škofja ulica 8, I. nadstr.

Uprava: Ljubljana, Kolodvorska ulica 7.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje Ivan Albreht.

Vse cenj. gg. naročnike, ki doslej še niso poravnali naročnine za letošnje leto prosimo, da to storo čim prej, sicer bomo ne ljubo primorani ukiniti nadaljnjo pošiljatev „Grude“ vsakomur, ki bi do konca tega meseca naročnine ne poravnal. Upravišтво.

ZLATOROG

ZLATOROG
TERPENTIN

MESEČNIK ZA LJUDSKO PROSVETO

*Fran Pogačnik:***Kralj Matjaž.**

(Konec.)

Ko stopita kralj Matjaž in Marjetica v grad, sprejme kralja Matjaža vsa družina z nepopisnim veseljem. Navdušenja ni bilo ne konca ne kraja. Saj so ga tako ljubili! Marjetico pa so vsi gledali po strani. Ni si mogla kaj, pa se ubožica razjoka in vzklikne v svoji žalosti: „Kaj naj sirota storim! Naprej ne vem, nazaj ne smem!“

Ni se pa dolgo žalostila. Že stopi prednjo kralj Matjaž, ki ji privede svojega brata. Takoj pošljejo po mašnika, ki ju je na mestu poročil.

Takrat pa so se jeli veseliti. Praznovali so povratek kralja Matjaža, razen tega so pa svatovali. Gostili so se tri dni in noči.

III.

Odslej je imel kralj Matjaž mir, zakaj, bali in trepetali so pred njim Turki, pa tudi sosedni vladarji na severu in zapadu.

Sedaj je posvečal kralj Matjaž vso skrb in pažnjo blagostanju državljanov. Vsi stanovi so našli v njem pravega očeta; predvsem je podpiral kmetiški stan, ki je bil takrat po vsem svetu najvažnejši, zlasti še v rodovitni kralj Matjaževi deželi. Kmetje se blagega kralja še dandanes spominjajo v pregovoru, ki je nastal v poznejši dobi, ko so kmetiški stan zatirali oholi graščaki in neusmiljeni valpti: „Kadar bo kralj Matjaž kraljeval, — bo kmetič dobro kmetoval.“

Tako je kralj Matjaž jel siveti. A še vedno je bil junak, ki se ni bal nikogar. Sosedni vladarji so čakali na Matjažovo starost, češ, takrat mora omagati pod našo močjo. Zbrali so velikanske vojske in nenadoma napadli kralja Matjaža.

Kralj Matjaž se jih ni ustrašil. Postavil se jim je v bran s svojimi junaškimi borci. Borili so se neprestano tri dni. Tolikega junaštva še

ni videl svet. Kri je rdečila Savo, Dravo in Sočo in lila po njih v daljna morja. Končno pokoljejo sovražniki kralju Matjažu vso vojsko.

Veliki junaki ne poginejo. Tudi Matjažu je bilo usojeno, da ne umre. Zakaj, odpre se gora, pokrije kralja Matjaža in sto njegovih junakov, ki so ostali živi. In ta gora, pravijo, je naš Triglav.

Pod njo spi kralj Matjaž že stoletja in stoletja v ogromni skalni dvorani. Le izvoljenim poštenjakom je dano, da najdejo njegovo votlino in ga vidijo. Ti nam pripovedujejo o njem, da sedi pri mizi, sredi velikanske dvorane. Glavo ima naslonjeno na mizo. Raste mu bela brada, ki se mu ovija okoli kamenite mize. Ko se ovije okoli nje devetkrat, se kralj Matjaž prebudi, z njim vstanejo tudi njegovi junaki. To se zgodi takrat, ko bo na svetu najhuje. Da bodo vedeli ljudje, kdaj ga imajo pričakovati, ozeleni božični večer lipa na Sorškem polju. Drugo leto na Jurjevo obesi kralj Matjaž na to lipo svoj ščit, in lipa znova ozeleni. Na tem polju zbere kralj Matjaž silno vojsko, s katero premaga vse sovražnike. Tedaj se zopet vrneti na svet pravica in resnica in zopet napočijo zlati časi.

Gustav Strniša:

Limbar.

V vrtu drage limbar beli
tiho pesem šepetala:
— Trije ptički prileteli,
odhitela dva.

Mojo roso sončna zarja
pozlatila je,
in nedolžnost me altarja
okrasila je.

Iz blesteče volne bele
jagneta je stkan moj cvet. —
Tri so ptice priletele,
ena le še hodi pet.

Ljubi moje bele liste,
ko omamlja vonj jo moj;
trepetajo čaše čiste,
varuj bog moj cvet nocoj! —

Ivan Dornik:

Nejkova smrt.

I.

Nejkovi starši so prejeli tole pismo:

Predragi!

Težko Vam pišem o žalostnih stvareh, pa mislim, da le morate izvedeti. Ne bodite žalostni! Danes zjutraj smo se udarili z Rusi. Z Nejkom sva bila skupaj. Jaz sem ostal živ, Nejka pa je padel. Ko sem ga hotel pobrati, sem videl, da je mrtev. Ni se več gnil. Ne bodite žalostni!

Srčno pozdravljam vse skupaj!

Matevž.

Ko je mati prebrala to pismo, so se ji pošibile noge in morala je sesti. Oče ji je potegnil pisanje iz rok; list mu je omahoval v roki, ko ga je bližal očem.

„Oh!“ je zaječal, „štirje so gori, eden je že mrtev!“

Mati je zajokala, da se je kar pripognila nad seboj.

„Ne joči tako! Saj nič ne pomaga! Kar je, je. Enega ni več,“ je rekel oče. Obrnil se je proč in potegnil z roko čez oči.

„V farovž stopim,“ je nadaljeval. „Naj mu zveni cinglet.“

Napravil se je in izpregovoril ni več. Ko je odprl vrata, je omahnil. In kakor da bi se sramoval tega, je sklonil visoko postavo ter hitro zaprl za seboj.

Šel je po vasi in je tam pri križu nalašč zavil na kolovoz mimo Jerneja. Nežika je stala na dvorišču pred hlevom in pripravljala krme živini.

„Kam pa greste, oče?“ je vprašala.

„Za cinglet grem naročat.“

„Kaj?“

„Za cinglet.“

„Komu?“

„Nejku. Vaš Matevž je danes pisal, da je Nejka padel.“

Nežika je obledela, spustila pehar z otrobi na tla; iz oči so se ji udrle solze, pokrila je obraz s predpasnikom in stekla čez dvorišče v hišo.

II.

Na prag obcestne gostilne je stopil Jernej, Matevžev oče, zamahnil z bičem in nagovoril konja, ki je, vprežen v naložen voz, strigel z ušesi:

„No, rjavec, šla bova!“

Toda tedaj so obstale njegove oči na vojaku, ki je prihajal po cesti doli proti gostilni. Na njegovih korakih je bilo videti, da je slab in izmučen. Izpod čepice je bleдел suh obraz.

Jerneju je omahnil bič v rokah, oči so se mu širile, usta odpirala. Takrat pa se je tudi vojak ozrl vanj. Dvignil je glavo, obstal in čez suho lice mu je šinil nasmeh.

„Dober večer, oče!“ je pozdravil.

„Križ božji — no — ali si ti, Nejka?“

„Jaz, oče!“ je dejal fant in mu pomolil roko.

„Ali nisi mrtev? Naš Matevž je bil tako pisal. Glej, zvonilo ti je že in vsi smo te imeli za mrtvega.“

„Matevž je mislil, da sem bil mrtev, ko sem padel in se nisem nič ganil. Hudo sem bil ranjen.“

„Domov sem namenjen,“ je rekel Jernej, „Štacunarju peljem iz Ljubljane. No, če boš pil — pa stopiva notri, bom dal za pol litra. In poveš mi.“

Obrnil se je na pragu in stopil nazaj v vežo. Še se je ozrl po Nejku, če je res za njim in če ni morebiti samo spomin njegov ali duh. Toda Nejka je bil za njim. Sedla sta in oče je naročil pol litra.

„Da si bil tako hudo ranjen?“ je začel in ga od strani gledal.

„Hudo. V glavo in v prsa. Umrl bi bil, ko bi me ne bili porabali in spravili v bolnišnico. V Budapešto sem prišel in ležal tam šest mesecev. Nisem mogel pisati. Šele, ko sem vstal, sem se namenil, da pišem. Tedaj pa je prišel tja Jernejev gospod, ki je vojaški kurat, saj veste. Kar ostrmel je, ko me je zagledal. Tudi on je že vedel, da sem mrtev in mi je doma zvonilo. Povedal mi je, da so doma že skoraj pozabili name; zato sem sklenil, da ne pišem, ampak kar tako pridem na dopust.“

„No, pa na zdravje sedaj, ko si od mrtvih vstal! — Ampak nerodno je. Vse je bilo že opravljeno za teboj in —“

Še nekaj bi bil oče rad rekel, pa ni. O Nežiki.

„Na zdravje, no!“ je ponovil in izpil na dušek.

Nejka je sklonil glavo nad mizo in tesno mu je postalo pri srcu. Kako je oče Jernej malobeseden z njim! Kakor da ga je strah pred njim in kakor da mu je nerodno sedeti in piti z njim. Izpil je, kar je imel še v kozarcu, in vprašal:

„Ali bova šla? Zmračilo se je.“

„K meni boš prisedel na voz, bom pa bolj pognal, je odvrnil stari, poklical gostilničarko in plačal.“

Sedla sta na voz in oče Jernej je udaril po konju.

„Ne peljem težko,“ je rekel, ne da bi se ozrl po Nejku, ki je sedel ves zamišljen poleg njega. „No rjavček, le teci!“

In rjavček je tekel po lepi, suhi cesti.

„Kmalu bova doma,“ je še pristavil Jernej in nato obmolnil.

Nejka ni vedel, kaj bi govoril. Vprašal bi bil rad po Nežiki — pa, ker stari ni ničesar omenil, ni hotel siliti vanj. In bal se je, da bi ne zvedel česa, ki bi mu ne bilo prav in bi ga še bolj potrlo.

Kako ga bodo pogledali doma? In Nežika? Šest mesecev je živel v njihovih mislih le še kot mrtev.

Ali je samo spomin še? Nič več kot spomin? —

III.

Vse je bilo mirno in tiho okrog domače hiše, ko je stopil Nejka pred njo. Skozi zastrta okna je silila slaba svetloba. Nejka se je nagnil k oknu in poslušal. Na steni je tiktakala ura. Potrkal je na šipo.

„Kdo je?“ se je oglasilo v hiši in Nejka je spoznal očetov glas.

„Jaz, oče!“

„Kdo? — Z materjo sva sama doma in ne odpirava vsakemu v takih časih. Kdo je?“

„Jaz, oče! — Nejka!“

„O, Jezus!“ je začul Nejka materin glas. „O, Jezus!“

„Nejka je mrtev!“ je hripavo odgovoril oče. „Nejka je mrtev in Bog mu daj nebesa! — Saj smo mu dali zvoniti in z materjo vsak večer moliva zanj. Ali ne, mati?“

„O, Jezus!“

„Bog mu daj večni mir in pokoj!“

„Nisem mrtev, oče, le ranjen sem bil. Odprite no, da ne bom pod oknom stall!“

In šel je k vratom, pritisnil na kljuko in poropotal. Tedaj so se škripaje odprla hišna vrata in oče je drsal po veži. Odklenil je, odprl, pa odskočil za vrata ter z izbuljenimi očmi strmel na prag.

„No, dober večer, oče! je pozdravil Nejka in stopil v vežo. — Nikari me no ne glejte tako čudno! Saj sem živ!“

„Da si res ti? Torej nisi mrtev?“ je zategnil oče in zaprl vežna vrata.

Mati je stala vsa bleda pri peči in se ni upala, podati mu roko.

Nejka je sedel k mizi, vrgel vojaško čepico na klop, naslonil glavo ob roko in vzdihnil:

„Križ božji!“ je izpregovoril, „kako težko je priti domov, če imajo človeka enkrat že za mrtvega!“

„Nerodno je,“ je opomnil oče, ko je sedel k peči in tlačil vivček. „Nerodno je. Zvoniti smo dali in z materjo sva molila za tebe rajnika. Ná!“

„Shujšan si,“ je dejala mati. „Kaj bi ti le dala sedajle? Saj vem, da si lačen.“

Odšla je v vežo, ropotala po omari in se vrnila nato s surovo klobaso in s kruhom.

„Jej in kruha urezi! Bog bodi zahvaljen, da si še živ!“

Že jo je minil strah in bojazen pred njim.

„Bolje bi bilo, da bi bil res mrtev,“ je odvrnil Nejka. „Tako me gledata in tako govorita z menoj, kot da me ni več in kot da bi bil čisto v nadlego prišel domov.“

„I, no, kdo pa ti to pravi?“ se je jezil oče.

„Saj vidim. In čutim tudi. Za vas sem le še Nejka, ki je umrl in ki ste mu dali zvoniti. Med nami je zvonjenje in molitev za rajnika. Nocoj sem spoznal to. Težava bo, predno postanem za vas zopet živi Nejka.“

Urezal si je kruha, prigriznil klobaso, toda žalost se mu je tako razlila po srcu, da mu ni bilo nič do jedi.

„Ali oni trije kaj pišejo?“ je povprašal po bratih.

„Pišejo,“ je odgovorila mati.

„Zdravi, pravijo, da so še vsi do sedaj,“ je pristavil oče. „Bog ve, kaj še katerega doleti.“

„Jej no še!“ je prigovarjala mati, ko je videla, da je pustil kruh in klobaso.

„Ne bom. K Jernejevim bi šel malo pogledat.“

„Kaj bi hodil!“ ga je zavrnil oče. Vivček mu je ugasnil, potlačil ga je s palcem, prižgal in Nejka je videl, da sta se z materjo spogledala.

„Počivat pojdi, saj si gotovo potreben spanja,“ je prigovarjala mati.

„Kar zaprite, bom pa v hlevu legel, ko se vrnem.“

Vzel je čepico, vstal in odšel skozi vrata.

IV.

V mesečini so se iztegovale široke in dolge sence med hišami in po vrtovih. Samo pri Jernejevih je pri kamri rdeče žarelo okno.

„Čaka me,“ si je dejal Nejka, ko je šel proti hiši. „Saj ji je gotovo oče povedal, da sem doma; zato me čaka. — Bog ve, ali pa koga drugega čaka!“

Taka tesnoba ga je zgrabila okrog srca, da je obstal in pre-mišljeval, ali bi stopil tja pod okno, ali pa bi se vrnil.

„Če sem tudi še njej odveč sedaj in na potu? — Nikamor se nimaš dejati, če vstaneš od mrtvih! Nikjer ni več prostora za te: ne v srcih, komaj v mislih kot daljen, zatemnel in obrisan spomin. — Kako je z njo? Ali bi šel, ali bi se vrnil?“

Okence je rdeče žarelo v tiho mesečno noč. Spomnil se je, kako je včasih stal tam pod njim in se pogovarjal z Nežiko. Prijela ga je želja po njej; zato se je odločil, nameril korak čez vrt k okencu in potrkal.

„Kdo je?“ se je oglasila Nežika. „Ali si ti, Nejka?“

„Glej, čakala me je!“ se je razveselil Nejka.

„Jaz sem! Nejka!“

Začulo se je šumenje v kamri. Nežika je odgrnila in odprla okno.

„Dober večer, Nežika!“

„Oče so mi povedali, da si prišel in da nisi mrtev. O, ti moj Bog!“

Vsa je bila preplašena in roka se ji je tresla, ko ji je segel v njo.

„Ko sem videl, da imaš še luč, sem mislil, da čakaš name, zato sem prišel —“

Gledal ji je v čedni obraz, v tiste oči, katerih ni mogel pozabiti, in je pričakoval, da mu reče kaj lepega, kar bi rad slišal.

„Spati nisem mogla, vsa sem bila zmešana, ko je povedal oče, da nisi mrtev in da si prišel.“

„Ali je tudi tebi nerodno, da sem vstal od smrti?“

„Oh, vse je tako čudno!“ je vzdihnila dekle. „Ker smo te imeli za mrtvega, se je vse prenaredilo.“

Nejka je čutil, kako sega iz teh njenih besed bolečina v njegovo srce. Spustil je njeno roko, ki ni bilo nič toplote v njej in je dejal:

„Kakor spomin sem vas prišel strašit— domače in posebno tebe. Vidim, da se je vse prenaredilo.“

„Silijo me, naj se poročim, in pred pustom bi imela biti poroka. — Oh!“

„Živ trkam na okna in drugi mi morajo povedati, da me ni, da sem mrtev. Pred pustom naj le bo poroka, ne bom te več strašil, Nežika!“

Dekletu so se orosile oči, pa je molčala.

„Pa z Bogom, Nežika!“ je rekel in ji dal roko.

„Z Bogom, Nejka!“

Glej, ni rekla, naj še postoji, in da se lahko še vse predrugači.

Stala je pri odprtem oknu in gledala za njim, ko je sklonjen izginil v sencah, katere so se v mesečini iztegovale med hišami in po vrtovih.

Tih in potr t se je Nejka čez dva dni poslovil doma in odšel h kadru. Tam je prosil, naj ga pošljejo naprej. In potem kmalu ni bilo več slišati o njem.

N. Lenau-Ivan Albrecht :

Ana.

(Po švedski pravljici.)

I.

V misli zatopljena Ana
tam kraj jezera stoji,
lastnega krasú pijana,
ki se iz vode blesti.

„Reci mi, prekrasna slika,“
Ana zdaj spregovori —
„Švedske vse ti prva dika,
si ti jaz? in sem jaz ti?“

Ne, ah ne, ni moč verjeti,
najsi mi prisega svet,
da na meni bi cveteti
mogel lic teh rožni cvet.

Usta ta, kaj res so moja,
ki jih tak smehlaj sladji?
Vidim, vidim, tudi tvoja —
že vprašanje z njih drhti.

Reci vendar, voda mila,
si ti dala mi oči?
Ali so nebesa vlila,
kar zreališ zdaj mi ti?“

Nagne Ana k sliki zali
z brega se zelenega,
grudi bele si razgali,
zre jih v vodi jezera.

Sklanja k sliki se in sklanja,
v dvomih, v sreči spet strmi;
slika, kot da k njej se vzganja,
v čudo vzhičena strmi.

Slika, v vodi valovaje:
„Ana, sem dosegla te?“
Deva, v sreči trepetaje:
„Sem jaz morda lepša še?“

V kretnjah mladega sijaja,
ki jih slika vjela je,
Ana lepša se, pomlaja
in omamljena jih zre.

„Da tako sem vedno lepa!...
Naj res mine slika ta?“
Samoljubna deva sklepa,
v tem čuj! veter zavihra!

Slika v šumu se razblini,
ko se peni val na val,
dekle vidi v bolečini:
kakor sen je kras razpal.

Poka, hreska po goščavi,
trstje v vetru sklanja se,
izmed vrbja pa pojavi
starka in priklanja se.

Starka solze hlini, pravi:
„Kot je sliko vzel vihar,
deci zadnji čar mikavi
morala bi dati v dar.

Ker lepota materina
jelo deci je ljubo,
sladka deci je jestvina,
deva zala, pomni to!

V mrki grozi Ana zine:
„Ako res mi veš pomoč,
da lepota mi ne mine,
te obiščem še nekoč.“

Le poskusi se vrniti
po porodu prvem spet,
vodi čisti daj odkriti
takrat svojih čarov cvet.

Pridi in poglej v trepeti
svoje grudi, mlada kri,
ko da mreži dve razpeti
bi se v vodi zibali.

Potlej vprašaš slike svoje:
„Medle, vdrte ve oči,
lice blede, kaj si moje?“
Solza v jezero polzi.

Kadar moški te zasubi,
pridi mi nevtégoma,
s čarom boš ušla pogubi,
da ne boš spočenjala.“

(Dalje prihodnjič.)

Miloš Stibler:

V Macedonijo.

(Dalje.)

Kosovo.

Izlet na Kosovo je na tem potovanju bil vsekakor vrhunec naših želja. Vršil se je v nedeljo 18. maja. Železniška uprava je stavila v obrat tovorni vlak z odhodom iz Skoplja ob 4. uri zjutraj in priklopila nekoliko potniških vagonov. Istina, do postaje Obiličevo nismo prišli mnogo pred potniškim vlakom, ki odhaja proti Kosovski Mitrovici iz Skoplja ob 7. uri zjutraj, toda na poedinih postajah smo imeli časa, da si ogledamo kraje.

Prva postaja se zove Hanrijevo in nosi ime po angleškem generalu Hanri-ju, ki je l. 1918. prvi dospel s svojimi četami dotod. Tu se železnica cepi: Ozkotirna proga teče v Tetovo, Gostivar, Ohrid, a normalnotirna preko Kosovskega polja do Kosovske Mitrovice. Najprej smo se vozili po Skopskem polju, kmalu jo zavijemo med kačaniško hribovje. Vožnja postaja interesantna, čim bolj lezemo v hribe. Ljudstvo, kar ga vidimo, nosi arnavtsko obleko. Hiš skorajda ni videti, ker so skrite v hribih in hribskih

dolinah vstran od železnice. Hribovje je zaraščeno z grmovjem in slabim gabrovjem. Živina, kar se je vidi, je primitivna: buša, bivol, osel, ovca, koza. Ob mostovih in predorih ter na postajah vojaške straže, po progi vidiš patroljirati Arnavta s puško, kar te iznenadi. Na postaji, ki se zove General Janković, vidiš veliko gručo železniških delavcev Arnavtov. Spustimo se z njimi v razgovor in zopet vidimo, da stari govore srbski, a mladi ne. Opazujemo jih precej dolgo in vidimo, da pri delu niso baš prenašli. Zraven postaje General Janković je trgovec, primitiven, in občinsko predstojništvo. Občinski delovodja, t. j. tajnik je iz Srbije, nekje od Šabca.

Vožnja odtod do Kačanika je prav zanimiva. Kačanik je sresko mesto, do lani je bil v tem arnavtskem kraju sreski načelnik slovenski rojak dr. Tomo Tolazzi, ki ga je ljudstvo radi njegove pravičnosti in priljudnosti zelo spoštovalo. Mestece oziroma pravzaprav vas ali kvečjemu trg leži na desni strani železnice Skoplje-Mitrovica, a na levi se vidi malo pred Kačanikom razvalina velikega gradu. Tu je stanoval sloviti junak Musa Kesedžija, ki ga je končno ubil kraljevič Marko.

Na postaji Kačanik pridrvi deca in ponuja trdo kuhana jajca, komad po dinarju. Deca govori srbsko, vpliv šole. Na drugi strani vlaka je prostor za nakladanje blaga. Iz kraja se izvažajo kakor se vidi po tu nakopičenem blagu, predvsem drva za gorivo. Prihajajo trgovci iz Skoplja, posedavajo po cel dan na tem prostoru in kupujejo od Arnavtov drva. Baš smo imeli priliko videti, kako se vrši taka kupčija. Arnavt prižene osla, natovorjenega na obeh straneh z drvi. Trgovec ima pred sabo čudovito vago: Dva metra visoko leseno stojalo, na katerem visi lesena tehtnica z dvema velikima skodelama. V eno skodelo zmeče Arnavt drva, a na drugo naloži trgovec kamenja. Ima pred sabo kakih 10 ali 12 kamnov, nekaj jih naloži na skodelo za uteže, nekaj jih zmeče na drva in ugotovi, da je Arnavt privlekel 71 ok (oka je en in en četrt kg) drv. Arnavt je, vidim, popolnoma zadovoljen, toda nismo bili zadovoljni mi gledalci. „Pa odkod veš,“ ga vprašamo, „da je to kamenje težko 71 ok?“ „Boga mi,“ odgovarja, „bil sem v uradu in tam so mi potrdili, kako težki so moji kamni!“ „Kje imaš dokaz?“ „Tu-le poglej,“ pravi trgovec in pokaže na žebelje, zabite v tehtničnem stojalu, „kadarkoli nosim kamenje v urad, vsakokrat mi zabijejo v tehtnico nov žebelj.“ In res, bilo je tam zabitih že kakih 12 žebeljev. Omenim še, da kamni niso morebiti sklesani, nego navadno okroglo kamenje razne velikosti, kakor se najde osobito po vseh potokih.

Še nekaj časa se vozimo navzgor med hribovjem, zaraščenim z grmovjem in drevjem; nato se začne odpirati polje, slavno Kosovo polje. Vedno širše postaja in naenkrat smo med samimi njivami in travniki. Vasi so podobne onim na Kumanovskem ali Skopskem polju. Kosovo polje je široko do 30 km, a dolgo 60 km. Okoli in okoli je obdano z visokim gorovjem, osobito proti Prizrenu, kjer je Šarplanina z 2500 metrov visokim Ljubotonom. Gorovje proti Prizrenu in Kosovski Mitrovici je obdano s silnimi gozdovi, ki se začnejo takoj, ko neha Kosovo polje. Polje samo leži visoko 500 metrov nad morjem, ima vsled tega mnogo bolj zdravo podnebje, nego Skopsko polje in ni morebiti ena sama velika ravan, nego je mestoma valovito.

Prva važna postaja je Uroševac. To je postaja za Prizren, ki je oddaljen nad 50 km in za vse kraje severno od Šarplanine tja do Albanije in do Džakovice v bogati Metohiji. Najpoprej te na postaji Uroševac pozdravi cel regiment čistilcev, ki hočejo čistiti čevlje. Nato na obeh straneh ulice od kolodvora kuharji, ki nudijo čevabčiče in ražnjiče, a star zamazan Turčin peče na žaru jetra, zamazana in v blatu povaljana. Nisem še dobro pogledal teh prvih znamenitosti, ko plane pred mene ciganček kakih 10 let; na sebi ima pol hlače in pol suknjiča. Začne vpiti: „Aman, aman, aman!“ ter pri tem z veliko brzino polaga desno roko na srce, usta in čelo (turški pozdrav), obenem se vrže na tla, poljubi zemljo in ponavlja: „Amán, gospodine daj pare! Amán, gospodine daj pare!“ Ker denarja ne dobi takoj, gre pred nami po ulici in venomer ponavlja svojo komedijo z „Amán“ (t. j. vzklik „oh“ in nič drugega) ter s pozdravom in poljubovanjem zemlje. Nekdo ga vpraša: „Je-si li ti ciganin?“ a ciganček-navihanec odgovori: „Jok, gospodine, ja sam Srbin!“ Tako smo se mi, kakor tudi domačini, ki so se zbrali okoli nas, glasno zasmeli. Sicer je pa ciganček ta dan imel dobro žetev, samo je moral v zahvalo svojo amán-komedijo ponavljati še prav do kolodvora.

Prebivalstvo v Uroševcu je mešano. Mnogo Srbov, mnogo Arnavtov-muslimanov, a tudi Arnavtov-kristjanov. Videli smo n. pr. Arnavtke-kristjanke v krasnih elegantnih oblekah.

Na postaji Prištini se nam pridruži pravoslavni vojaški svečenik in še dva gospoda iz Prištine, ki je od postaje oddaljena kakih 7 km. Nato nadaljujemo vožnjo do prihodnje postaje, Obiličevo. Tu nas čakajo trije vojaški tovorni avtomobili, s katerimi se odpravimo na slavno kosovsko bojišče, kjer se je l. 1389. vršila bitka med Srbi in Turki. Vozili smo se kar po poljskih poteh. Čudim

se, da se nismo zvrnili, kadar je avto krenil kar doli po kakem robu, ali pa da nismo obtičali v mehki zemlji.

Že od daleč zapazimo sredi polja lepo mošejo (turška cerkev), a zraven lepo dvonadstropno hišo. Kmalu smo tam. Okoli mošeje in hiše je visok zid, med mošejo in hišo zopet, tako da je v prvem dvorišču hiša, v drugem mošeja. V hiši stanuje čuvar. Mošeja je srednje velika. Lepo je opremljena s preprogami. Sredi cerkve je krsta sultana Murata, ki ga je v Kosovski bitki ravno na tem mestu ubil slavnj Miloš Obilić. Truplo sultana ni tu shranjeno. Pokopan je v Mali Aziji, a tukaj so shranili le črevesje in drugo, kar je odpadlo, ko so sultanovo truplo balzamirali. Narod seveda veruje, da je sultan sam tukaj pokopan in zato pravijo, da je tu „sultanovo tulbe“ (sultanov grob). Čuvar groba je Turčin. Služba čuvarja se je vedno podedovala od očeta na sina, tako da čuva to za Turke sveto mesto še vedno isti rod, kateremu je ta naloga bila poverjena l. 1389. Seveda je čuvarja danes žalostno gledati. Potomci takratnih sultanovih smrtnih sovražnikov si ogledujejo danes spomenike nekdanje turške slave. Čuvar se tega dobro zaveda in žalost se mu opaža na očeh.

Gremo izven zidovja. Vojni svečenik iz Prištine nam svečano tolmači potek kosovske bitke. Na mestu, kjer stojimo, je bila takrat cerkev Sv. Nedelje. Tu v bližini je bil šotor Muratov in v dolgi črti preko celega polja turška vojska. Zapadni rob polja so zavzeli Srbi. Turška vojska je bila mlada, bojovita, kajti Mohamed in Alah sta zahtevala, da morajo Muslimani podjarmiti ves krščanski svet. Silno lepih zmag je že imela za seboj sultanova vojska. Kaj pa Srbi? Car Dušan Silni je umrl 1356. leta. Zapustil je le sina otroka in tako je z Dušanovo smrtjo prenehala tudi vez, ki bi mogla silni vojni in državni aparat držati v redu, kajti vlade in parlamenta v današnjem smislu še ni bilo. Nihče ni mogel nadaljevati Dušanovega dela. Njegovi glavni vojskovodje in svetovalci so se začeli med seboj prepirati. Vsakdo je hotel biti vladar. Eden od teh je tudi car Lazar. Na Kosovem je poveljeval srbski vojski, ki jo je istotako razjedal črv nesloge. Srbska vojska je bila izredno junaška. Miloš Obilić je odšel celo v sultanov šotor in ubil samega sultana, poveljnika turške vojske, toda vse skupaj ni nič pomagalo. Nesloga je močnejša, nego največje junaštvo. Radi nesloge je Vuk Branković v odločilnem trenutku prešel na turško stran. Poveljeval je prvovrstni konjenici, kakršne niti Turki niso imeli. Z njo vred je odšel na turško stran in usoda Srbov in vseh Jugoslovanov je bila zapečatenjena za dolga stoletja...

(Dalje prih.)

Rudyard Kipling-Dr. Matej Šmalc:

Od morja do morja.

(Dalje.)

III.

In kaj naj povemo o Ambri, kraljici prelaza — mestu, ki ga je zapovedal Jey Singh svojemu narodu sleči kakor kače slačijo svojo kožo? Globe-trotter vam bo dejal, da ga je treba „vzeti“ pred vsem drugim in globe-trotter ima, vendar enkrat, prav. Ambra leži šest do sedem milj od Jeypora med razmetanimi obronki hribov, do nje se pa pride v tako provizoričnem vozilu kot je ticca-gharri ali pa na tako nerodnem kot je slon. Slona preskrbi Maharadža in ljudje, ki iščejo v Indiji samo svojo korist, smatrajo to njegovo uslužnost za nekaj samo ob sebi razumljivega.

Vstanite zgodaj zjutraj, predno ugasnejo zvezde, in napotite se skozi speče mesto, hodite, dokler se tlak ne umakne kaktusom in pesku, šolski in prosvetni zavodi pa miljam in miljam na pol razpadlih hindskih svetišč — rujavih in od deževij razjedenih — raztezajočih se dol do bregov vélikega Man-Sagarskega jezera, kjer je še več razrušenih svetišč, palač in ostankov nasipov. Vodne ptice so se naselile v na pol potopljenih obokih in krokodil si drgne smrček ob stebre. To je pravzaprav predigra k puščobi v Ambri. Za Man-Sagarom se vzdiguje današnja cesta v klanec, ob nji pa vodi velika kamnita stara cesta. Kamni so v neredu in pogreznjeni v temelje. Po cesti dol so prihajali meči iz Ambre na klanje. Tri vrste okopov obdajajo mesto in pri tretjih vratih se spusti cesta v ambersko dolino. Ko se pričinja daniti, se veliko, med hribe zakopano, na treh straneh ob jezeru sezidano mesto le težko razloči in človek čaka, kdaj bo zaslišal šum, ki bi se nad mestom moral vzdigniti, ko zasine dan. Zrak v dolini je neprijetno mrzel. Svetloba raste, Ambra je odkrita, a popotnik vidi, da je to mesto, ki se ne bo nikoli vzbudilo. Nekoliko meenov živi v kolibah na koncu doline, templji, svetišča, palače in mase za masami hiš so pa zapuščene. Drevesa rastejo v razpokah po zidovih, okna so zamašena z grmičevjem in kaktus prepleta cesto. Anglež se je podal po pobočju hriba navzgor proti véliki palači, ki stoji nad vsem razen nad rdečo utrdbo Jeighur, stražo Ambre. Slon je stopal po strmi poti, tlakovani s kamni in izpeljani po boku hriba, Anglež je pa gledal po praznih hišah, kjer so sede

male sive veeverice in se praskale po ušesih. Po hišnih slemenih je hodil pav, pod njimi so pa gnezдили plavi golobje. Šel je skozi vrata okovana z železjem, podboje jim je razjedla rja, mimo zidov, operjenih in ovenčanih s travo in zopet skozi vrata in vrata, dokler ni končno prišel do palače ter naenkrat stopil v velik četverokot, kjer sta se penila in vsak na svojem koncu tega ogromnega prostora drug proti drugemu rezgetala, oba razigrana žrebca, pokrita z rdečimi in zlatimi ponjavami. Nekaj časa sta bili to edini vidni živi bitji, obe v popolnem skladu z duhom kraja. Nato se je pojavilo par delavcev, kajti, po vsem videzu sodeč, maharadža zelo skrbi za vzdrževanje palače svojih pradedov, toda izgledali so novodobno in kot najeti, prav težko jih je bilo ločiti od navadnih potnikov. Ker je imel v ogledovanju palač že precej izkušenj, je vedel, da si najboljše ogleda take stvari sam, Orijen-talec je namreč kot sodnik nerazsoden in polaga preveliko važnost na strehe iz valovite pločevine in lite žlebove.

In tako je Anglež stopil v to palačo, zidano iz kamna, postavljeno na kamen, rastočo iz skalnate stene in dostopno po kamnitih potih — kamen, zgolj kamen. Najprej je stopical po malem hramu boginje Kali,¹⁹ biser iz mramornatega kinča in mozaika, zelo teman in ob taki jutranji uri zelo hladan.

Če je res, kakor nas verovati uči Viollet-le-Duc,²⁰ da se v stavbi zrcali značaj njenih stanovalcev, potem mora biti nemo-goče, da bi kdo, ki je bil vzgojen v kaki palači na vzhodu, naravno mislil, ali odkrito govoril, ali se pa — toda v tem oziru zgodovina Rajputane teorijo pobija — odkrito udejestvoval. Tesni in temni prostori, ozki hodniki med gladkimi stenami z vdolbinami, v katerih vsak lahko neopaženo čaka na nasprotnika, zmešnjava stopnjic navzgor in navzdol, ki ne vodijo nikamor, povsod preboji in prepleti v mramornatih stenah, kjer bi se lahko toliko zakrilo ali pa toliko razkrilo — vse to diha spletke in protispletke, zarote in intrige. V živi palači, kjer opazovalec ve in čuti, da so povsod okrog živa bitja in da ga zasleduje sto nevidnih oči, je utis skoraj neznosen.

(Dalje prihodnjič.)

¹⁹ Kali = boginja maščevanja in strahote. Njeno praznovanje obhajajo tudi septembra in oktobra s posebnimi slovesnostmi, ki trajajo 10 dni, to je največji hindski praznik.

²⁰ Slaven francoski arhitekt (1814—1879).

Aristophanes-Dr. Fran Bradač:

Acharnjani.

Komedija.

(Dalje.)

Peti prizor.

Z leve pride Amphitheos s skrinjico.

Dikaiopolis. Amphitheos.

Dikaiopolis: Gorje mi! Zbogom kaša česnova!²⁷
Pa glej, iz Sparte že Amphitheos
prihaja. Zdrav, Amphitheos!

Amphitheos: Počakaj,
da se oddihnem! Begom moram béžati
pred Acharnjani.

Dikaiopolis: Pa zakaj?

Amphitheos: Z mirovno
pogodbo k tebi sem hitel, pa me
zavoha nekaj starcev iz Acharen —
vsi kakor grča, trdi kakor kamen,
kakor bojevniki pred Marathonom.
Pa so kričali name vsi: „Ti lopov,
zdaj nam prinašaš mir, ko trte so
posekane?“ — In kamenje nabirali
so v halje, a jaz sem jo ubral,
ti s krikom za menoj —

Dikaiopolis: Le naj kriče!
Toda — si res prinesel mir?

Amphitheos: Seveda!
Tri vrste sem prinesel za poskušnjo.²⁸
Lej, tale je na pet let. Na, pokusi!

(Vzame iz skrinjice steklenico vina ter jo ponudi Dikaiopolidu.)

Dikaiopolis: E, fuj!

Amphitheos: No, kaj je?

Dikaiopolis: Ne ugaja mi.
Smrdi preveč po smoli in brodovju.

Amphitheos (mu podaja drugo steklenico):
Pokusi tega — desetletnega!

Dikaiopolis: Prerezek duh ima po diplomatih
in po mečkavosti zaveznikov.

Amphitheos: No, kaj pa tale, tridesetletni
na morju in na suhem?

Dikaiopolis: Ta pa ta!

Dionysos! Po nektarju diši
in po ambroziji, ne po provijantu
za tri dni. Na jeziku poje: „Idi,
kamor ti drago!“ Tega vzamem in
darujem in do dna izpijem.
Za Acharnjane se ne brijam več.
Domov grem, rešen vojne in nadlog,
na polju bom Dionýsovo slavil.

Amphitheos: A jaz uteči moram Acharnjanom.

(Oba odideta.)

Šesti prizor.

Kmetska pokrajina.

Dikaiopolidova hiša, zraven na eni strani Lamachova, na drugi Euripidova hiša.
Od vseh strani prihaja zbor Acharnjanov, s kamenjem v svojih haljah in v rokah.

Načelnik zborá:

Tò zdaj hitro vsak za njim in kogarkoli srečate,
vprašajte ga po tem možu, ker državi je v korist,
da ga ujamemo, zločinca.

(H gledalcem.)

Vi povejte, če kdo ve,
na katero stran je krenil ta, ki je prinesel mir.

Član zborá: Zbežal je bogvekam.

Joj, gorje, ta moja leta!

Da sem mlad še, kot takrat,
ko sem nosil težo oglja
in s Phayllom³⁰ hodil v stop,
bi ne bil mi mironosec
jo popihal in ušel,

kar tako, če bi pognal se jaz za njim.

(Dalje prih.)

²⁷ Iz česna, sira in jajc.

²⁸ Pri sklepanju miru so starodavniki darovali bogovom vino. Amphitheos je prinesel vino kot simbol mirovne pogodbe.

²⁹ Pri odhodu na bojišče je moral vzeti vsakdo provijant za 3 dni s seboj.

³⁰ Acharnjani so bili v prvi vrsti oglarji. — Phayllos iz Krotona je bil slovit tekač in rokoborec.

Fran Trček:

Potreba kmetijskega kredita in država.

Zadnja leta se čedalje bolj pogosto pojavljajo glasovi, da našemu kmetijstvu primanjkuje denarja, oziroma kredita. Ker to vprašanje — pomanjkanje kredita — ni novo, temveč je staro že nekaj desetletij in je vsako leto bolj pereče, se je začela zanj zanimati tudi država.

Baš to, da se za stvar zanima celo država, oziroma vlada, dokazuje, da je kmetijstvo radi pomanjkanja kredita resno ogroženo.

Ker je tedaj važno in ves kmetijski stan zadevajoče vprašanje, zato smatram, da je potrebno nekoliko seznaniti z njim tudi čitalce „Grude“, ki so povečini bodoči kmetijski gospodarji.

Zakaj je nastalo pomanjkanje kredita?

Kmetijstvo ni odvisno samo od človekove volje in modrosti kakor n. pr. obrt ali trgovina, temveč je odvisno predvsem od prirode. Na eni strani se kmetijskih pridelkov ne more dolgo hraniti, ker se prično hitro kvariti, na drugi strani pa vplivajo na letino (množino in vrednost pridelkov) prirodni činitelji, kakor dež, solnce, vetrovi, kakovost in lega zemlje itd. Vsled hitre pokvarljivosti pridelkov jih mora kmet čimpreje prodati in to za vsako ceno, dočim n. pr. tovarnar svoje izdelke lahko kopiči v skladišča in jih postavlja na trg samo, kadar imajo visoko ceno in samo toliko, kolikor jih po visoki ceni lahko proda. Medtem ko tovarnar s kopičenjem in zadrževanjem v skladiščih blago podražuje in tako veča svoje premoženje, mora kmet takoj postaviti na trg (prodaj) svoje pridelke. Slaba posledica tega za kmeta je, da ob dobrih letinah, ko veliko pridelava, vsled obilice ponujenih pridelkov cena istim pade. Prodati mora pridelke za vsako ceno in je lahko celo vesel, da sploh kaj izkupi. Ob slabih letinah, ko more postaviti na trg le malo blaga, pa cene sicer porastejo, vendar izkupi tudi v tem slučaju malo, ker ima le malo na prodaj.

Tako tedaj tovarnar bogati, kmet pa komaj životari iz rok v usta.

Dalje ima v današnjih razmerah država velik vpliv na gospodarstvo posameznika. Ona odmerja davke, zida železnice in ceste, vzdržuje šole, določa carinske in železniške tarife itd. S tem vlada gospodarstvo posameznikov lahko podpira ali pa tudi ovira in obremenjuje.

V zadnjem stoletju, ko so se meščanski stanovi (tovarnarji, veliki trgovci, bankirji, uradniki itd.) zavedli važnosti države in vladnega vpliva na gospodarstvo in se vsled tega polastili državnih krmil, se vodi taka politika, ki podpira gospodarstvo meščanskih stanov, škoduje pa kmetijstvu. Vsak stan pač skrbi za svojo korist.

Tudi različne ujme, kakor poplave, toče, živinske in rastlinske bolezni, požari itd. uničijo kmetu pogosto plod njegovega dela, tako da ima v jeseni bolj prazno kaščo in hlev, kakor spomladi. Pred vsem tem je meščan varen.

To so poleg mnogih drugih nekateri vzroki, ki onemogočajo kmetu, da bi mogel kopičiti prihranke ali rezerve za slabe čase in nesreče. Vsled tega je moral iskati posojil ter se zadolžiti.

Na drugi strani pa je pričel kmet intenzivnejše gospodariti t. j. boljše obdelovati zemljo, gnojiti, izbirati boljša semena in živinska plemena, boljše oskrbovati živino, delati z boljšim orodjem in s stroji, osuševati močvirja, trebiti kamenje in grmovje, kratko, pomnožiti in izboljšati je moral pridelke, da jih je mogel več in dražje prodati. Do tega ga je prisilila konkurenca večjega in naprednejšega posestnika, kateremu so nudila obilnejša sredstva možnost, da je z manjšim trudom več in boljšega pridelal ter seveda lahko cenejše prodajal in še vedno sorazmerno več skupil, nego mali kmet. Zadolževanju kmeta je veliko vzrok tudi višja kultura, ki je prinesla s seboj vsakojake nove potrebe, kakor kupovanje časopisov in knjig, boljše oblačilo, opravo, hrano (kavo, sol, sladkor itd.)

In za izboljšanje gospodarstva je kmet potreboval denarja. Kakor smo pa že spredaj ugotovili, si vsaj v največ slučajih ni mogel ničesar prihraniti, zato je moral iskati kredita in se zadolžiti.

Vsled teh vzrokov se je tedaj pojavilo vprašanje preskrbe našega kmetijstva s kreditom ali posojilom, ki je vedno bolj pereče. V kaki obliki in kakega kredita potrebuje naš kmet?

Prvotni kreditni vir je nudil kmetu „vaški oderuh“. Ta mu je posojal proti 20 do 30% obrestim in vsakojakim drugim nagradam.

M. Mateš:

Tine Debeljak

Ta je pripisoval obresti toliko časa k glavnici, da je dosegel dolg polovico ali več vrednosti kmetovega posestva, nato ga je brezobzirno terjal in ker mu ni mogel dolga plačati, ga je pognal na boben. Tak kredit je kmetu več škodoval nego koristil. Donosnost kmetije je vsled zgoraj navedenih vzrokov namreč zelo nizka, vsled česar se kmetu drag kredit ne izplača.

Kmetijski kredit ali posojilo mora biti tedaj tako poceni in dolgoročen, t. j. proti tako nizkim obrestim in na tako dolgo dobo neodpovedljiv, da kmet lahko s tem toliko izboljša gospodarstvo, da z višjimi dohodki lahko krije vse tekoče stroške in mu še ostane za plačilo obresti in vračilo posojila. Radi počasnega obnavljanja (rast živine, drevja itd.) kmetije namreč ni dovolj, da je kredit samo poceni, ampak mora biti tudi dolgoročen.

Kakor smo spredaj videli, potrebuje kmet dvoje vrst kredita: konsumnega in produktivnega ali poslovnega. Konsumni je oni, katerega potrebuje za nakup hrane in obleke, plačilo davka itd. Produktivni kredit pa je oni za izboljšanje gospodarstva (nakup umetnih gnojil, semen, plemenske živine, strojev, orodja, za popravila, nakup zemlje, melioracije itd.)

Pripomniti je treba, da je produktivni kredit koristen, ker se izplača in donaša še dobiček, ker se z njega pomočjo poveča posestvo ali zviša njega donosnost, dočim se je treba konsumnega po možnosti ogibati, ker si z njim ne izboljšamo gospodarstva, temveč ga konsumiramo, t. j. neplodonosno uporabimo in se nam več ne povrne, da bi ga mogli vrniti. Ostane nam tedaj samo dolg, ki z obrestmi narašča in počasi spravi posestvo v last upnika.

(Dalje prih.)

Pero Horn:

Družinski mir — podlaga pri vzgoji otrok.

Človek živi na svetu v takih odnošajih, da po pravici zahteva od vsakega sočloveka koristi. Kakor delajo v dobri družini vsi drug za drugega, tako bi morali v veliki človeški družini delati vsi za vse; kajti vsak človek ima dolžnosti do vsakega sočloveka.

Da laže vršimo svoje dolžnosti in tako koristimo drug drugemu, se družimo v večje in manjše enote: društva, družbe, stranke; isti jeziki nas družijo v narode, enaki življenski pogoji in koristi pa v države.

Tudi družina je taka enota, sicer najmanjša, a vendar najvažnejša. Od nje zavisi blagor naroda in države; kajti družina tvori podlago vsemu

človeškemu delovanju. V njej se namreč rode otroci, ki dorastejo in postanejo nam enakovredni in koristni člani človeške družine. Prevzeti imajo po nas naše duševne pridobitve, našo kulturno dediščino, jo večati in izpopolnjevati. Seveda morajo biti na to prav pripravljeni — p r a v v z g o j e n i. Vzgajajo pa se otroci doma pri starših in prav zato imajo starši dolžnost vzgajati svojo deco tako, da res postane to, kar postati mora.

Dosegljivo je to le s pravo vzgojo v družini; kajti družina je za to postavljena. Ali se pa vsi starši zavedajo te svoje najsvetejše dolžnosti? Ljudje se dandanes često premalo zavedajo stanovskih, državljanskih in sploh svojih dolžnosti. Ko jih radi tega zanemarjanja dolžnosti dolete dostikrat naravnost usodne posledice, iščejo krivde povsod, le v sebi ne, zato je pa tudi ne najdejo. Tako se prav pogosto starši ne zavedajo svojih dolžnosti do otrok; če pa so ti baš zaradi tega nagajivi ali celo hudobni, ne iščejo krivde v sebi, temveč se izgovarjajo; češ, da je „povojna doba“ taka in da bo že minila... Tako se dandanes v mnogih družinah otroci vzgajajo le premalo, premehkužno ali celo nič. Starši pogostokrat niti misliti nimajo časa na svojega otroka, kaj šele da bi ga vzgajali. Čez dan delo, zvečer gostilna, ob nedeljah pa veselica, godba, petje, ples... Vse pride na vrsto, le otrok, tisti otrok, za katerega so starši odgovorni pred Bogom in ljudmi, tisti otrok — pravim — je prepuščen samemu sebi.

Namenil sem se govoriti nekoliko o vzgoji otrok. Ker pa se otroci vzgajajo v družini, si štejem v dolžnost pisati najprej o njej, zlasti o družinskem miru, ki je prvi pogoj za dobro vzgojo otrok.

* * *

Starši le preradi in prevečkrat tožijo, da jih otroci ne ubogajo, da so nagajivi, da skačejo in vpijejo kjer in kadar ne smejo, da so otroci sploh taki, kakršni ne bi smeli biti in ne taki, kakršne bi jih starši radi imeli. Kdo je temu kriv? Ali otroci, ali kdo drugi? Kdor je bil pri vojaki, ve, da je bil prav gotovo poveljnik grajan, če pri podrejenih ni bilo kaj v redu. Pri sodnji je v gotovih okoliščinah obsojen gospodar za nerodnosti svojih poslov. Učitelj išče v sebi povod nepravlega obnašanja, ki se kak posamezen dan pojavi v njegovem razredu. Če pride učitelj kdaj le malo nervozen v šolo, spoznajo učenci to prav hitro in tudi gotovo reagirajo na kak način. In sedaj res ne vem, zakaj bi doma bili vsega krivi otroci in ne starši? Seveda nočem trditi, da so prav vsega krivi starši, a če bi se ti pri vsakem posameznem slučaju nagajivosti otrok vprašali po vzroku, bi nedvomno v največ slučajih mogli najti vzrok v sebi. Starši so tisti, ki pripravljajo v otroku dispozicijo — raz-

položenje — za vsako delo, pa tudi za pridnost in nagajivost. Dostikrat ni treba temu niti besede, zadostuje že nenavadno obnašanje, pa je otrok že nagajiv. Najbrže bo kdo hitro nasprotoval, češ, da smo se že pri krščanskem nauku učili, da je otrok in človek sploh nagnjen k hudemu. Sedaj naj pa bodo starši vsega krivi? Le počasi! Res je, da je že otrok nagnjen k hudemu; to se pa še ne pravi, da je že hudoben, temveč le, da postane hudoben zelo hitro in lahko. Tudi nisem trdil, da so starši hote krivi otrokove nagajivosti ali hudobnosti. O ne! Starši so navadno nehote krivi tega, največkrat pa po svoji nevednosti. A že ta nevednost je krivda. Nihče se pred sodnikom ne more uspešno zagovarjati, češ, da gotovih postav ne pozna, na primer: da si tuje lastnine ne sme prisvojiti. Kdor hoče postati rokodelc, obrtnik, trgovec, umetnik ali kaj drugega, se mora v svoji stroki učiti in uriti. Le starši se ponajvečkrat ne pouče v stvareh, ki so zanje eminentne važnosti in posegajo v življenje in delovanje vsakega posameznika.

In tako ne vedo, da jih otroci zasledujejo na vsa korak in da vsak trenutek natančno opazujejo vsako dejanje svojih staršev. Manjši otroci ga potem posnemajo, v večjih glavicah in srčecih pa se vrše cele razprave v vtisih, ki so jih prejeli pri posameznem dejanju. To nam dokazuje dejstvo, da izvrše otroci razna dejanja šele dolgo za tem, ko so jih videli pri starših. Sploh ostanejo v otrocih sledovi vsakega njihovega doživljanja, posebno še, če se ponavlja. Ti sledovi, ki jih imenujemo vtisi, sicer ne morejo v otrokovih možganih obnoviti dejanja, to se pravi, da se otroci dotičnega dejanja ali doživljanja samega ne spominjajo, zlasti ne izza prvega in drugega leta svoje starosti. Pač pa ostanejo v otrocih dotični vtisi, ki kakor neka nevidna sila delujejo in silijo otroka k izvrševanju dejanj, ki so jih nekoč sicer videli, a se jih ne spominjajo. Poglejmo primer! Mati oblači — recimo — poldrugo leto starega otroka. Ta seveda ni miren. Mati, nekaj slabe volje, zakriči nanj. Otrok je sedaj še nemirnejši. Saj vemo, da na kričanje otroci navadno ne ubogajo. Mati pa tega ne ve in zakriči drugič, tretjič. Otrok še ne miruje. Mati se raztogoti, ga prestavlja, tepe in kriči vse vprek. Enako dela tudi sicer še večkrat na dan. Pomislimo, ne bo li postal otrok vsled kričanja zadirljiv, vsled togote togoten, vsled pretepanja pretepaški? Toda že je pripravljen izgovor: otroku je prirojeno! Res, marsikaj je otroku prirojeno. Toda prirojeno je v tako majhni meri, da se more s pametno vzgojo prirojeno odpraviti ali vsaj popraviti. Toda vsa nesreča je v tem, da so lastnosti, ki jih je otrok podedoval po svojih starših, v le-teh tako vkoreninjene, da mu jih prav kmalu tudi privzgoje. Po togotnih starših je na pr. otrok podedoval togoto. Ta bi se pri otroku še dala odpraviti. Če pa otrok vidi starše večkrat togotne, potem se priro-

jena togota okrepi s privzgojeno. Starše pa zadene v tem primeru vsa teža odgovornosti. Že odgovornosti radi prirojenih slabih lastnosti se bo težko otresti, koliko težje šele radi privzgojenih. Kaj pa je odgovornost?

(Dalje prihodnjič.)

Jan Dec:

Poljski kmet.

I.

Odlikovanje Wl. Reymonta¹ z Noblovo nagrado za književnost je za današnjo Poljsko dvojnega pomena. Pred vsem je laskav poklon poljski kulturi, na drugi strani pa navdaja s prekipevajočo radostjo srca vseh onih, ki želijo, da bi se bodočnost Poljske izgradila iz kmetских tal. Saj je ponesel sin poljskega kmeta slavo poljskega imena po svetu in sicer s tem, da je iz bogatega življenja in dela poljskih kmetov pričaral sijajno umetniško delo. In na ta steber svetovne slave se ni postavil v bleščeči opravi velikega učenjaka, ampak je to višino dosegel sam, z lastno močjo, s prirojenim talentom. Z onim talentom, čigar vir in podlaga je bujno življenje poljske vasi.

Nam seveda, ki hočemo trezno izgraditi narodno Poljsko, pisane slike poljskih kmetov v knjigah ne jemljejo pogleda na vsakdanjo resničnost. Kmetje so v naših knjigah že pogosto nastopili v prazniških oblekah. V Reymontovem delu pa nastopajo v verni, pravi, lastni podobi, torej v naravni luči svojih dobrih in slabih lastnosti z vsem dostojanstvom pobožnih čustev, nagnjenj in stremljenj, pa tudi s pravimi sencami škodljivih strasti in slabih lastnosti. Ta slika pa je vendar šla skozi oblikujoče oči genijalnega umetnika. Nekatere poteze poljskega značaja so vsled umetnikovih teženj narastle do velikanskih, zaradi umetnosti in ž njenimi sredstvi pretiranih razmerij, tako da bi lahko bile povod pomotam, ali celo bridkim razočaranjem, če bi jih kdo vzel za podlago realne politike ali delovanja med narodom.

Mislimo na vse to in poglejmo, kakšen je poljski kmet v resnici. Samo v kratkih potezah bi rad pokazal, koliko je pomemben z ozirom na gospodarstvo in kakšne vrednote prinaša v narodovo celoto kot nje dejanski del.

Splošno je znano, da je Poljska — z izjemo nekaterih industrijskih središč — pretežno kmetška dežela, saj živita dve tretjini njenega prebivalstva od kmetijstva. Tako lice bo brez dvoma še

¹Wl. Reymont, o katerem je govor v članku „Poljski kmet“ (str. 167), je pred nedavnim oficijalno prijavil svoj vstop v Witoševo stranko.

dolgo časa ohranila, dokler bodo naravna podlaga njenega gospodarstva poljski pridelki in izdelki kmetijske obrti. Ta poljedelska Poljska pa kaže vedno bolj kmetško lice. V družabnem in javnem življenju je mali posestnik že dobil premoč nad velikim. Gospodarsko pa se vedno bolj krepi, čim bolj napreduje agrarna reforma, poljedelska produkcija in splošna organizacija. Danes imajo mali kmetje že kakih 60% kmetijske zemlje v rokah, če štejemo samo poljedelsko, pa celo 70%. To je jasen dokaz, da je Poljska že danes zemlja malih kmetov.

To razmerje se neprestano veča in bo postalo definitivno vsled neprestanega razkosavanja veleposestev. V okviru majhnega članka je težko navesti številke, ki bi kazale, v kaki meri se to vrši. Naj omenimo samo, da je v Galiciji bilo v celotnem številu posestev 44% manjših ko 2 ha, v Kraljevini pa — 25%; najugodnejše je to razmerje bilo še v pruski Poljski. Povrh tega je bila — razen na Poznanjskem — večina posestev premajhna, da bi lahko preživljala rodbino. Posebno strašen je ta pojav v Mali Poljski, v bivši Kraljevini pa je najbolj pereče vprašanje skrb za ljudi brez zemlje.

Tako se je morala večina poljskih kmetov neprestano boriti s pomanjkanjem, ki je prežalo v vsakem kotu koče, in ki je postalo naravnost grozno, če je kdo zapustil svojo kočo in šel za zaslužkom. Zaslužka ni bilo lahko dobiti, ker se je domača industrija pod pritiskom tuje konkurence silno počasi razvijala.

In vendar je poljski kmet to silno vojsko s pomanjkanjem končal zmagovito. Ko se je otresel tlačanstva in lastne plahosti in neodločnosti ter se začel ogledovati po svetu, je postal dober delavec v tujini in je nabiral prihranke, s katerimi je izplačal sorodnike, postavil nov dom, dvignil gospodarstvo in dokupoval zemljo. Njegovemu gospodarskemu razmahu niso kljubovale niti velike pristave, ampak so se začele naglo drobiti in prehajati v roke tihih naskakovavcev, ki jim je zemlja bila vse. Izseljivanje in razkosavanje velikih posestev — sta dva bistvena pojavi gospodarskega razvoja, ki pričata o njegovi moči in sposobnosti do življenja.

Splošno je znano, da na Poljskem posest malih kmetov ne dosega one po zapadnih deželah. To dejstvo so zakrivile tuje sile, ki jih inicijativa poljskega naroda sama ni mogla premagati. Pred vsem pa je napredovanje v izobrazbi, s katerim je vedno zvezan tudi napredek v gospodarstvu, šlo vse prepočasi, ker poljskih šol ali sploh bilo ni ali pa niso bile prikrojene primerno poljskim potrebam. Kjerkoli pa so bile razmere vsaj nekoliko boljše, kjer

stremljenja niso bila popolnoma potlačena, je vsepovsodi gospodarsko življenje poljske vasi naravnost prekipovalo. Dovolj je, če omenimo, da je v svobodnejši Galiciji skoro vsaka vas imela svoje gospodarsko društvo in hranilnico s posojilnico in da na Poznanjskem, kjer pruska vlada ni zavirala gospodarskega razvoja, da bi privabila nemške naseljence, poljsko kmetijstvo in njegova organizacija v ničemer nista zaostajala v primeri z zapadnimi kraji.

V osvobojeni Poljski pa je večna zasluga, s katero so si naredili novo državo za svojega dolžnika, baš pri malih kmetih, da so jo brzo rešili vojnih poškodb, obdelali lehe in novine ter poljedelstvo in živinorejo hitro dvignili na predvojno višino. Denarne razmere so bile nekaj časa silna ovira, ki jo je bilo težavno zmagovati, danes pa, ko se je Poljska rešila te dušече more, so se majhni kmetje že oprijeli umnega gospodarstva in se trumoma zbirajo v zadrugah. Čudežev kajpada nihče ne pričakuje. Kar se je desetletja zanemarjalo — dasi ne iz lastne krivde — se v enem ali dveh letih ne da popraviti. Póvrh pa opazuje poljski kmet nove gospodarske spremembe in pridobitve kot hladen in računajoč konservativec, ki se za vsako novost le počasi ogreje. Ko pa se preprča o njeni koristi, pa se je z železno vztrajnostjo oprime. To daje nam, ki verujemo v veliko bodočnost Poljske, poguma in miren pogled v bodočnost, dasi se po svetu splošno trdi, da smo nesposobni za premišljeno, vzajemno in dosledno delo. Ta naš mir in ta naša vera izhaja iz neomajnega prepričanja, da se bo vsa poljska družba okrepila, dobila novih moči in gospodarskih možnosti, kakor hitro bo poljski kmet, ki stalno napreduje v državljanskem razvoju in zrelosti, dobil odločilen vpliv v vladi. Kako se je ta vpliv naznačil dozdej, bomo povedali v sledečem članku.

II.

Če hočemo — pa bodisi še v tako splošnih potezih — narisati podobo poljskega kmeta, kakoršen se nam kaže kot družabni tip, kake možnosti in sposobnosti lahko razvije, ne moremo zamolčati dveh njegovih reprezentativnih zastopnikov. Ta dva sta: senator Jakob Bojko in bivši premijer Wincenty Witos. Ti dve osebi s svojim značajem in delom najjasneje predstavljata cel kmetski stan, njega kulturo in lastnosti v današnjih dneh.

Jakób Bojko se pojavi že v početku kmetskega gibanja kot njegov najizrazitejši zastopnik. On ne skuša z brezumno besnostjo preskočiti zaprek in ne vodi divjega boja, ampak je dostojen voditelj, ki s skrbno mislijo in gorečim srcem skuša organizirati kmet-

sko armado in jo voditi v težki boj za lepšo bodočnost. V živahnih praskah, naglih napadih in skritih udarcih ga je nadomeščal goreči, spretni in podjetni Jan Stapiński. Boj ni bil Bojkovo življenje, njemu se je celo naravnost izogibal. In ravno on, ki je osebno pretrpel toliko preganjanj od strani „gospode“ in duhovščine, se je obrnil k svojim sovražnikom s spravljivo besedo in čustvom odpuščanja; učil je krščanstva one, ki so ga uradno predstavljali; iz njegovih besed in spisov zveni samo žalostna tožba, v kake palčke so se izprevrgli potomci nekdanjih „gospodov“, katerih viteških činov se je s tako ljubeznijo spominjal.

Z bistrim občutkom se je poglobil v stare zapiske, radovedno raziskoval stare vrline, kakor bi hotel najti ono nit, ki veže najgloblje zaklade njegove duše s tradicijo svobodnih poljskih kmetov. Zato tako zvesto prinaša iz preteklosti pisane slike iz življenja in dejanj „svobodnjakov“, ki so se v čem odlikovali in si stekli zasluge za domovino.

S prodirajočo intuicijo globokega psihologa je v kmetski duši odkril dve duši, eno svobodno in nepogubljivo, drugo pa ponižano s tlačanstvom. Kot nekak evangelij kmetskega gibanja je napisal knjižico „Dve duši“, ki mu je po pravici prinesla naslov Reja kmetske Poljske. Kar je bilo namreč za plemiško Poljsko „Življenje spodobnega človeka“, ki ga je napisal prvi poljski pisatelj Mikołaj Rej, to sta „Dve duši“ Bojka za prerajajočo se kmetsko Poljsko.

Dušo starih Slovanov so opisovali kot jasno, bistro in polno zamišljenosti. Če so te lastnosti res bile glavne črte njihovega značaja, so se sijajno skoncentrirale v Bojkovi duši. Angelsko veselje in jasno radost budijo v njegovem srcu kmetski godovi in prazniki, sploh vse, kar je kmetsko, domače: iz njegovih spisov opozarjam na globoko zamišljenost, ki jo v njem zbujaajo štokrlje, leteče v tuje kraje. Ž njihovimi krili je letel v mislih v neznane svetove, rad potoval vedno k tujcem, toda s srcem vedno ostajal pri svojih, zvesto domotožje ga je gonilo v rojstno kočjo in k polju, obdelanem z ljubeznijo; vedno je ostal dober gospodar in zvest zemlji; v družbi poln šal in domislic, mnogo željeni „boter“, dasi župnik ni hotel krstiti otroka (kar se je tudi dogajalo)! V javnem delovanju je nastopal kot dostojanstven z zgovorno besedo, čudovito fantazijo, brezskrbnim humorjem in mirom. Njegova pisana beseda spominja na težo in tehtovitost prvih poljskih pisateljev, v nji pa obenem živi in diha tudi lepota širnih polj, prijetnost vaškega življenja, ki

jo včasih prekine v srcu ljudi se oglašajoča tožba nad splošno nesrečo in starimi krivicami.

Za obširno karakteristiko tukaj ni prostora; najlepše ga bo pač označilo splošno poljsko mnenje, da je Jakób Bojko patrijarh kmečkega gibanja.

Drugi reprezentativni tip poljskega kmeta je — Wincenty Witos. Če bi ga hoteli narisati v kratkih potezah, bi nam psihologija ne pomogla mnogo. — On je — mož dejanja, kdor hoče podati ali dobiti sodbo o njem, si mora ogledati njegova dela.

Sin ubogega kmeta-kočarja se je s težkim trudom, s sekiro in motiko v roki dokopal do lastnega gospodarstva. Že v mladosti je kazal nenavadne sposobnosti in jih je sijajno razvil; pozneje se je dejansko udeleževal javnega prosvetnega dela in se dobro seznanil z družabnimi in gospodarskimi potrebami vasi, predno je stopil v politiko. Kot politik se je nevsiljivo pridružil starim, vztrajnim in zaslužnim „ludovcem“, mirno poslušal njih razgovore in na tihem razmišljal o njihovih namenih. Tako je nabiral notranjih moči in dozoreval.

Že pred vojno pa ga je vrenje med kmetsko stranko v Galiciji porinilo v ospredje. Vendar pa je sijajne parlamentarične sposobnosti pokazal šele v osvobojeni Poljski. Hitra orijentacija, premišljenost in previdnost mnenja v ne dovolj jasnih situacijah, realna ocena vsake politične situacije, aktiven temperament in nazadnje zavest moči voditelja in osrednja pozicija njegove stranke, s katere je bilo treba delati proti skrajnim sredobežnim stremljenjem v interesu države — to so lastnosti Witosu in obenem okolnosti, ki so ga postavile na eno prvih mest v poljskem parlamentu.

L. 1920., ko je prišla Poljska v zelo nevaren položaj, je vzel krmilo vlade v roke, kar bo vedno nenavadnega pomena za kmetško Poljsko.

Witoševi nasprotniki mu očitajo pomanjkanje širokega in daljšo bodočnost segajočega programa, mu ne zaupajo prav in sumijo, da je zviti in pretkan; imenujejo ga spretnega politika na kratek rok.

Če se tukaj postavimo na objektivno stališče, ne bomo tajili očitkov niti raziskovali njih upravičenosti. Omeniti treba samo, da je stan, iz katerega je ta odlični poljski politik duševno izšel in s katerim ga veže politično delovanje, pod vplivom bridke in žalostne preteklosti v dnu svoje duše postal previden in nezaupen in da torej s kritičnimi očmi gleda velike splošnočloveške programe. ker mu

bridka vsakdanjost še vedno zveni v ušesih. Zato skuša svoj program uravnati po realnih potrebah in bližnjih možnostih.

Predvsem pa bo pri Witosu ostala stalna zasluga za Poljsko v tem, da se je krepko postavil na stališče države in glede vasi postavil načelo: „Največja pridobitev poljskega kmeta je poljska država!“

Če se sedaj ozremo nazaj na opisane poteze, kakor so se izoblikovale v dveh vidnih osebah, ki sta prišli neposredno z vasi, iz njene domače kulture in duševnega bogastva, lahko rečemo, da je na Poljskem kmetski stan sestaven in nenavadno koristen državotvoren element. Vsled svoje priklenjenosti na zemljo, ljubezni do nje in dela na njej bo najtrdnjša podlaga poljskega narodnega življenja, vir nove kulture kmetske Poljske. V javno poljsko življenje — ki je deloma že izgubilo čut za realnost — bo prinesel ploden, životvoren realizem in neomajno vztrajnost v organizacijskem delu. Družabne forme in oblike vsakdanjega življenja bo pomagal zdemokratizirati. In v oni meri, v kateri bo sam državljsko dozoreval in bodo ginili — še vedno se kaže — pojavi razredne ekskluzivnosti, bo dozorel do pravične ocene potreb in koristi drugih stanov in se dvignil na višino zavesti splošne družabne pravičnosti. Resnične pravice drugih bo brez dvoma priznal, saj mora biti brez pohlepa po dobičku, ker zahvaljuje vse samo svojemu lastnemu delu. Da se bistri poljski kmet ne bo zatelebal v kake tuje zglede, da se ne bo obdal s skorjjo svojih lastnih interesov, ampak da bo skušal ustvarjati čim pravičnejši družabni red, vse to nam jasno dokazujejo stremljenja, ki se kažejo v skupini „Wyzwolenia“. Ta stremljenja niso duševni otroci samo inteligence, ampak imajo svojo globoko podlago v kmetskih nazorih. (Za primer in dokaz lahko služi Błażej Stolarski, najznačilnejši kmet v tem krogu „ludowców“).

Brez dvoma bo treba še mnogo vzgojnega dela, da se bodo v poljskem kmetskem stanu te razvojne tendence razvile in splošno razširile. To delo bodo opravili živi in zdravi toki v kmetskem gibanju, o katerih bomo poročali posebe.

(Poslovenjeno po poljskem rokopisu.)

† Dr. Klement Jug:

O človeški vesti.

(Dalje.)

Kulturno človeštvo se razvija v smeri vesti, čeprav so dandanes široke plasti ljudstva še vedno v veliko večji meri pod vplivom prepričanj (kot navad), kakor pa pod vplivom lastne vesti. Njihova vest splošno še ni dosegla one višine, ko bi jim postala vera nepotrebna. Zato vidimo, da vlada čedalje večja anarhija in nered v Evropi, kjer je materializem vero najbolj izpodrinil. Vsekakor pa smo dandanes glede vesti daleč pred primitivnimi ljudmi, ki sploh niso imeli pojma o tem, kaj je zlo, greh; čeprav se dandanes več greši kot v primitivni dobi, ker so temu krive mnogobrojne potrebe modernega človeka, in pa prezgodnje propadanje vere. Kdaj pride človeštvo tako daleč v svojem razvoju, da ne bo več potrebovalo vere, marveč mu bo pravilnost življenja določala visoko razvita vest, se ne da prorokovati. Gotovo pa je ta doba še silno silno daleč pred nami. Za današnjo dobo pa je vera najboljše zdravilo.

Videli smo, da se vest razvija. Otrok je še nima, in celo nekateri odrastli so brez vesti. Torej, bi me sedaj kdo vprašal, ali ni vest le nekaj priučenega, privzgojenega? Mogoče so nam le stariši, učitelji in duhovniki to vtepli v glavo, v resnici pa ni ničesa, ne vesti, ne razlike med dobrim in zlim? Mnogo jih je, ki so tega prepričanja. Zato smatram za potrebno, da to prepričanje na tem mestu ovržem.

V definiciji sem rekel, da je vest ona vrsta čustev, s pomočjo katerih spoznava človek pravilnost oz. nepravilnost dejanj. Torej tvori vest posebno vrsto čustev. Taka vrsta pa ne more biti priučena, umetno privzgojena, marveč le naravna, prirojena, čeprav se ne javlja že hitro po rojstvu. Enako je n. pr. z razumom. Tudi o razumu velja, da se ga pri otrocih hitro po rojstvu presneto malo dobi. In še od odrastlih niso vsi pametni. Pa kdo poreče, da je pamet le umetno priučena, v resnici pa je človek brez razuma in vse ono ni res, kar z razumom spoznavamo, da je res? Vsaka duševna zmožnost zahteva svoj čas, da se razvije. Nihče se ni že rodil izučen mizar, čevljar, umetnik itd. Tudi razum in vest pomenita duševno zmožnost, in povrh še najvišjo duševno zmožnost. Zato bi bilo neumno pričakovati, da se pojavi že pri otroku docela razvita. Zato pa nista nič manj naravna ali prirojena. Človeku je prirojeno mišljenje, čustvovanje, vest, stremljenje, hotenje itd.,

sploh vse zmožnosti, ki se v njem lahko razvijejo, čeprav se mogoče v življenju ne razvijejo, ali pa se razvijejo v neenaki meri.

Vest je kakor pamet nekaj naravnega, ne pa priučenega. Priučiti se sploh ne da nobene nove vrste doživljajev. Lahko se z vzgojo pomaga človeku razviti ono že pri rojstvu dobljeno duševno podlago, iz katere se razvijata n. pr. pamet in vest. Pamet in vest vcepiti kot nekaj čisto novega, umetnega, se pa ne da. Učitelji so nam vzgojili pamet, s katero spoznavamo, da je $2 \times 2 = 4$. Zato pa ni $2 \times 2 = 4$ nič manj res. Tudi vzgojena pamet je naravna in kar nas uči, je res. In enako je tudi vzgojena vest naravna, in če nas uči, da je to dejanje (pomagati potrebnim) dobro, drugo (izkoriščati reveže) pa slabo, je to tudi resnica.

Edino, kar se da priučiti, oz. z vzgojo umetno vcepiti, je kako določeno prepričanje, ne pa vest. Tudi politična načela so taka ljudem vcepljena, a ne prirojena prepričanja. Komu je n. pr. že v rojstvu dano prepričanje, da bo edino svetovna revolucija rešila zamotani socijalni problem? Nobenemu. Ta in druga politična prepričanja so bila ljudem na shodih in z agitacijo vcepljena. Kdor pa po vesti spozna, da ne sme krasti po nepotrebnem, da ne sme človeka žaliti, da je dolžan skrbeti za ženo in otroke, da je dolžan ljubiti svoje stariše itd., temu ni to vcepljeno, marveč je to samostojno spoznal z vestjo, t. j. z ono zmožnostjo, ki so mu jo drugi pomagali samo vzgojiti. (Mojster — delavec — pohištvo je produkt delavca, ne mojstra, čeprav je delavca mojster učil.) Vest ni nikaka uzda, ki bi ljudi nazaj držala, kot n. pr. vcepi politična stranka svojim pristašem svoja prepričanja, da bi jih obdržala v oblasti. Z vestjo marveč človek samostojno spozna, kaj naj stori. Edino kdor ravna po vesti, ravna samostojno. Vsak drugi pa ravna ali kot suženj svojih nagonov, ali pa kot hlapec prepričanj, ki so mu jih drugi vcepili.

Še nekaj o vesti moram pojasniti. Rekel sem, da je vest spoznavno sredstvo. Torej zamoremo z vestjo spoznati resnico o dobrem in slabem. Toda kako pa to — se bo najbrž marsikdo vprašal — odkod to, da svetuje vest temu tako, drugemu drugače? Kdor ne veruje v boga, poreče, da njega vest nič ne uči hoditi k maši in moliti, vernik pa bo trdil, da njega vest uči, da mora izpolnjevati cerkvene zapovedi in da je greh, ne biti pri maši, ne moliti, ne biti pri spovedi vsaj vsako leto itd. Kdo ima sedaj prav? Če uči vest resnico, ne bi smela učiti tega tako, drugega drugače, ker resnica je le ena.

(Dalje prih.)

RAZGLEDI

Organizacija.

Iz Zveze slovanske zemljoradniške omladine.

Poročilo o delovanju.

Nepozabni septemberski dnevi ljubljanskega kongresa Zveze slov. zemljoradniške omladine so že tako daleč za nami, da so naši prijatelji in tovariši v polnem pravu, ako hočejo zvedeti, kaj je doslej delala ta velika slovanska organizacija, koje kongres so požrtvovalno pripravljali in ka-

tero so pri ustanovitvi v Ljubljani pozdravili s toliko ljubeznijo.

Iz pokongresnih člankov in poročil v organih zemljoradniške omladine na Poljskem (Siew), na Češkem (Mladý Venkov), v Bolgariji (Mladežko Zname) in v Lužici (Serbski Gospodar) se je moglo videti, da so odnesli slovanski tovariši in gostje z ljubljanskega kongresa, s kmečkega praznika na Bledu in z izleta po Dalmaciji in Bosni najlepše vtiske in velike simpatije za Jugoslavijo in njen kmečki narod in da so znatno razširili svoje poznavanje našega naroda in njegovih živlenskih razmer. Manifestacije slovanske vzajemnosti, ki so bile tiste dneve izvršene po Sloveniji, Dalmaciji in Bosni, so v vseh udeležencih, domačih in tujih, znatno učvrstile smisel za slovansko skupno delovanje na korist kmečkega naroda. Ljubljanski kongres je torej v tem pogledu izpolnil pričakovanja prirediteljev in smemo biti ponosni, da se je ustanovitev Zveze izvršila v naši državi, s skrbnim sodelovanjem naše mladine.

Po kongresu je celo življenje in delovanje Zveze v rokah njene uprave, predsedništva in sekretarijata v Varšavi. Predsedništvo (po dva predstavnika iz

vsake v Zvezi združene organizacije) se zaveda svoje dolžnosti in je imeho doslej, kakor pravila določajo, tri seje in sicer takoj po kongresu v Ljubljani, na dan Vseh Svetih v Turčanskem Sv. Martinu na Slovaškem in o veliki noči v Radvorju v Lužici (Nemčija). Na teh sejah so storjeni važni sklepi za delovanje Zveze v širokih vrstah slovanske zemljoradniške omladine. Izdelan je za Zvezo proračun in poslovnik za sekretarijat; osnovane so tri komisije kot strokovni posvetovalni organi predsedništva (kulturno-prosvetna, kmetijsko-strokovna in zadružna komisija); obvezno je dostavljati vse časopise in druga izdanja iz zemljoradniškega pokreta za knjižnico sekretarijata. V svrhu medsebojnega spoznavanja morajo tudi v Zvezi združene organizacije medsebojno izmenjati svoje publikacije. Nadalje se pripravlja vrsta informativnih spisov o zemljoradništvu v poedinih državah, ki so v nekih državah že začeli izhajati v zemljoradniškem in zemljoradništvu prijaznem tisku.

Predsedništvo je izdelalo zapisnik ljubljanskega kongresa in ga kmalu izda v 1000 izvodih. Kot drugi spis ima po sklepu predsedništva do junija t. l. iziti

v poedinih slovanskih jezikih za najširše kroge članstva knjiga z opisom obsega in načina dela združene zemljoradniške omladine poljske, češke, bolgarske in jugoslovanske. Knjiga bo ob enem vsebovala strokovni, zgodovinski, narodopisni, zemljepisno-ekonomski in kulturni opis poedinih slovanskih narodov, posebno zemljoradništva, da člani, združeni v Zvezi slovanske zemljoradniške omladine, spoznajo zemljoradništvo slovanskih narodov.

Kot sredstvo za medsebojno podpiranje in spoznavanje bo smatrati tudi akcijo za izmenjavo praktikantov, ki je zamišljena tako, da gre že letos na Češko okoli 10 poljskih in približno istotoliko naših mladeničev v kmetijsko prakso, med tem ko Bolgari za sedaj, radi izjemnih razmer na Bolgarskem, v tej akciji še ne morejo sodelovati. Akcija se bo vedno bolj razširjala in se bodo pozneje praktikanti pošiljali tudi v druge zapadne kulturne države. Na zadnji seji v lužiški Srbiji je bilo na pred-

log kulturne komisije načelno sklenjeno, prirediti večtedenske tečaje za kulturno-prosvetne omladinske delavce (v Krakovu in v Pragi). Prihodnja seja bo junija o priliki mednarodnega kmet. kongresa v Varšavi, kjer se bo o tem podrobneje razpravljalo. O koristnosti takih tečajev se ne more dvomiti.

To so najvažnejši podatki o dosedanjem delu Zveze. Mnogo je še manjših stvari, o katerih se tu radi omejenega prostora ne more govoriti. Omeniti še treba, da se seje predsedništva in komisij vrše navadno tedaj in tam, kjer so istodobno važne prireditve strokovnih ali političnih zemljoradniških organizacij. Posebno je prihod predstavnikov SSZO (Savez Slavske Zemljoradniške Omladine) v decembru 1924 na kongres bolgarskega zemljoradniškega omladinskega saveza, pomenil za bolgarske tovariše veliko moralno zaslonbo, a ob enem so se vršile tam lepe manifestacije za vzajemnost zemljoradnikov vseh Jugoslovancev.

Ing. S. F. Račič, Praga.

Vsa društva prosimo, da nam o vsem svojem delovanju (predavanjih, igrah, poučnih izletih ter sploh o vseh prireditvah) marljivo poročajo. Saj je vendar „Gruda“ njihovo glasilo! Vsa taka poročila so seve brezplačna in ni treba nič drugega, nego napisati in odposlati. Čim več bo izvirnih poročil, tem zanimivejši bo ta del lista. Morebitne nespretnosti v pisavi naj se nihče ne sramuje. Torej — na delo!

Prosveta.

A. L. Vieira: **Amadis**. Roman. S pisateljevim dovoljenjem iz portugalsčine prevedel dr. Anton Debeljak. Izdala in založila založba Vigred (Ivan Albrecht), Ljubljana, Škofja ulica 8, I. nadstr. 100 strani vel. osmerke. Cena Din 22. s poštnino vred.

Amadis je roman, kakršnih je malo v svetovni književnosti. Usoda otroka, ki je prišel na svet, predno bi mu to po zakonih bilo dovoljeno, nam silka pisatelj s čudovitimi barvami. Amadisa, nezakonskega otroka, spuste takoj po rojstvu v reko, ki ga odnese v morje:

Po čudoviti rešitvi ostane živ, raste in se razvije v junaškega poštenjaka, ki ga čitatelj mora občudovati. Malo je knjig, ki bi vsebovale tolko lepote, kakor baš ta roman. Delo je pisano s tolko preprostostjo in s tako obzirnostjo, da ne bi smelo manjkati v nobeni knjižnici in v nobeni hiši, kjer je doma količkaj smisla za lepoto. Oprema je lepa, tisk velik in razločen. Naročniki Grude do 10 odstotkov popusta. Naročila sprejema in izvršuje založba Vigred (Ivan Albrecht), Ljubljana, Škofja ulica št. 8, I. nadstr. Delo toplo priporočamo!

Josip Petelinc

Ljubljana, Sv. Petra nasip 7
blizu Prešernovega spomenika za vodo

Najcenejši nakup

najboljših šivalnih strojev „GRITZNER“

za rodbinsko in obrtno rabo, nadalje nogavic, žepnih robcev, otroških majic, brisaic, kloba, belega in rjavavega platna, šifona, kravati, žlic, vilic, raznih gumbov, sprehajalnih palic, nahrbtnikov, potrebnosti za šivilje, krojače, čevljarje, sedlarje in brivce, škarje za krojače, šivilje in za obrezovanje trti. Cepilne nože. Vse na veliko in malo.

Priporočamo vsem rodbinam

Kolinsko cikorijo

Izvrsten pridelek za kavo

HOTEL „LLOYD“, LJUBLJANA, SV. PETRA CESTA

Prenočišča z zračnimi sobami. o Izvrsna kuhinja z miznimi in gorilnimi jedili. o Poleti krasen senčnat vrt o Točna postrežba. o o o o o o Sprejemajo se tudi učence v kuhinjo.

MARIJA TAUSES, lastnica hotela Lloyd

**UMETNIŠKI ZAVOD
ZA KNJIGOTISK, KAMENOTISK
LITOGRAFIJO IN OFFSETTISK**

J. BLASNIKA NASL.

LJUBLJANA, BREG 12

**IZVRŠITEV VSEH TISKOVIN OD ENO-
STAVNE PA DO NAJFINEJŠE OPREME**

POZOR! **Dekleta in fanti!**

Kupujte obleke in vse potrebščine osobito novosti volnenih, svilnatih, čipkastih rut in šerp za dekleta v domači trgovini pri

„ČEŠNIKU“

LJUBLJANA
Lingarjeva ulica

Ker so cene padle, Vas opozarjam pred nakupom! V zalogi imam blago samo češkega izdelka.

 Postrežba poštena!

Združene opekarne d. d.

Ljubljana, Miklošičeva cesta 12

preje

Vidic-Knez tovarne
na Viču in Brdu.

nudijo v poljubni množini — takoj dobavno — najboljše preizkušene modele strešnikov z eno ali dvema zarezama kakor tudi bobrovcev (biber) in zidne opeke. — Na željo se pošlje takoj popis in ponudba!

»EKONOM«

osrednja gospodarska zadruga v Ljubljani

Kolodvorska ulica števil. 7

Ima po najnižjih cenah v zalogi dežel. pridelke, krmila, spec. blago kakor: sladkor v sipi in v kockah, petrolej, kavo, olje, riž ter razne vrste prvovrstnega mila za pranje in ostale v to stroko spadajoče predmete.

Velika zaloga vseh vrst umetnih gnojil, modre galice, prvovrstne strešne opeke in najboljšega splitskega portland cementa

oooo **„SALONA“ (TOUR).** oooo